

NAUKOZNAWCZE PODEJŚCIE W BADANIU PROBLEMATYKI POSTĘPOWAŃ WYKONAWCZYCH WE WSPÓŁCZESNYM PAŃSTWIE PRAWA

Mykhaylo Kelman

*Profesor, doktor habilitowany nauk prawnych,
profesor Katedry Teorii i Filozofii Prawa
Narodowy Uniwersytet "Politechnika Lwowska», (Lwów, Ukraina)
muchaylo_lviv@ukr.net*

Lidiya Kelman

*doktor nauk prawnych, docent,
docent Katedry Dyscyplin z Zakresu Prawa Cywilnego
Lwowski Państwowy Uniwersytet Spraw Wewnętrznych, (Lwów, Ukraina)
kelman_l@ukr.net*

Olha Zayats

*doktor nauk prawnych,
docent Katedry Dyscyplin z Zakresu Prawa Cywilnego
Lwowski Państwowy Uniwersytet Spraw Wewnętrznych, (Lwów, Ukraina)
zayatsolha@gmail.com*

Streszczenie. Podstawowym celem reformy, związanej z realizacją dalszego harmonijnego rozwoju państwowego systemu prawnego, jest zbudowanie w Ukrainie państwa prawa. Powszechnie uznanym jest fakt, że wdrożenie fundamentalnych zasad koncepcji państwa prawnego, zakłada priorytet interesów jednostki, wolności i nietykalności obywateli. Ograniczenie przez prawo władzy politycznej przyczynia się do przezwyciężenia negatywnych skutków przeszłości totalitarnej, demokratyzacji życia publicznego oraz ustanowienia rzeczywistego porządku prawnego. Razem z tym, pomimo iż art.3 Konstytucji ustanawia idee państwa prawnego, to w rzeczywistości, niestety, nie znajduje on przełożenia na realizacji w praktyce. Wydaje się, że dla ukształtowania się państwa prawnego, jako szczególnej formy relacji państwa i społeczeństwa obywatelskiego, za mało jest jedynie uznania przez prawo człowieka, jako wartości nadrzędnej, utrwalanie zasad praworządności i podziału władzy, gwarantowania powszechnie uznanych praw politycznych i ekonomicznych. Praktyczna realizacja koncepcji państwa prawnego wymaga zasadniczej transformacji wszystkich elementów systemu państwa prawnego tak, aby państwo mogło pełnić swoją funkcję w sposób i poprzez stosowanie metod, które odpowiadałyby ideałom sprawiedliwości i humanizmu, zapewniając prawdziwą dominację praworządności oraz realną odpowiedzialność państwa przed swoimi obywatelami.

Nadzwyczaj ogromne znaczenie państwa prawnego w Ukrainie w sposób wyczerpujący uzasadnia znaczenie prowadzenia badań w zakresie każdej tematyki, która jest związana z jej kształtowaniem. Przy tym, ze względu na fakt, że realizacja odpowiedniego zadania okazuje być dość skomplikowaną i kontrowersyjną, tym większego znaczenie nabiera opracowanie problematyki w jej aspekcie praktycznym, związanym bezpośrednio z poszukiwaniem sposobów i środków realizacji ideałów społeczeństwa prawnego.

Szczególnie ważna jest analiza problematyki, związanej z realizacją zasad państwa prawa w ich egzekwowaniu. Z jednej strony, kształtowanie takiego państwa nie może być zapewnione jedynie poprzez doskonalenie praktyki prawotwórczej, humanizację oraz aktualizację już obowiązującego prawa. Jest ona możliwa tylko tam, gdzie normy prawne mają praktyczne przełożenie i, przede wszystkim, – w funkcjonowaniu samego państwa prawa. Z drugiej strony –

zasady organizacji, które są realizowane w dzisiejszej praktyce codziennej, jak i sama realizacja czynności egzekucyjnych, okazały się być nie współmierne z samą ideą państwa prawnego.

Słowa kluczowe: prawo, państwo, system prawny, egzekwowanie prawa, społeczeństwo, koncepcja.

KNOWLEDGE-BASED APPROACHES IN THE STUDY OF ISSUES OF LAW-ENFORCEMENT ACTIVITY IN THE MODERN LEGAL STATE

Michailo Kelman

Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Theory and Philosophy of Law, NIIPP, Lviv Polytechnic National University, (Lviv, Ukraine)

Lidia Kelman

*PhD, docent, associate Professor of the Department of civil law disciplines
Lviv State University of Internal Affairs, (Lviv, Ukraine)*

Olga Zayac

*PhD, associate Professor of the Department of civil law disciplines
Lviv State University of Internal Affairs, (Lviv, Ukraine)*

Abstract. By the base purpose of reformation, to realization subsequent harmonious development is related state – legal system, there is a construction in Ukraine of the legal state. Confessedly, there is that embodiment of fundamental principles of conception of the legal state, foresees priority of interests of person, freedom and inviolability of citizens, limitation of political power, a right, overcoming of negative consequences of totalitarian the pas promotes democratization of public life and establishment of the real legal order. At the same time, 3 Constitutions of Ukraine fasten an item the idea of the legal state and much to our regret, so far does not find the realization. Given out, that for forming of the legal state as special form of mutual relations of the state and civil society not enough legal confession of man by a higher value, fixing of principles supremacies of right and division of vlad, guaranteing of confessedly political and economic rights. Practical embodiment of conception of the legal state requires native transformation of all elements of the derzhavno-pravovoy system, with that the functions of the state were carried out such methods and methods which would answer the ideals of justice and humanism, provided the real supremacy of right and guaranteed the real responsibility of the state before citizens.

Incredibly high meaningfulness in Ukraine of the legal state fully explains actuality of research of any subject which is related to its forming. Thus by virtue of that realization of the proper task appears difficult enough and contradictory, enhanceable actuality development of problematiki acquires just in applied its aspect, that related to the search of ways and facilities of realization of ideals of legal society in practice.

Especially important is an analysis of questions of the principles of the legal state related to realization in pravozastosuvanni. From one side, forming of such state can not be well-to-do only only due to the improvement of pravotvorchei practice, humanizing and actualization of current legislation. It is possible only wherein legal norms get practical embodiment and above all things – in activity of the legal state. From other side, principles of organization which will be realized in today's everyday practice, unfortunately, and realization of pravozastosovnoy activity appeared not adequate the idea of the legal state.

Keywords: law, law enforcement, law state.

НАУКОЗНАВЧІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ

Михайло Кельман

*доктор юридичних наук, професор
професор кафедри теорії та філософії права
Національний університет «Львівська політехніка», (Львів, Україна)*

Лідія Кельман

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ, (Львів, Україна)*

Ольга Заяць

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ, (Львів, Україна)*

Анотація. Базовою метою реформування, з реалізацією пов'язаний подальший гармонійний розвиток державно – правової системи, є побудова в Україні правової держави. Загальновизнаним, є те що втілення фундаментальних принципів концепції правової держави, передбачає пріоритет інтересів особи, свободи і недоторканності громадян, обмеження політичної влади правом сприяє подолання негативних наслідків тоталітарного минулого, демократизації суспільного життя та встановлення реального правового порядку. Разом з тим, ст. 3 Конституції України закріплює ідеї правової держави та на превеликий жаль, поки що не знаходить своєї реалізації. Видається, що для формування правової держави як особливої форми взаємовідносин держави та громадянського суспільства недостатньо юридичного визнання людини вищою цінністю, закріплення принципів верховенства права і поділу влад, гарантування загальновизнаних політичних та економічних прав. Практичне втілення концепції правової держави вимагає корінної трансформації усіх елементів державно-правової системи, з тим, щоб функції держави здійснювалися такими способами та методами, які б відповідали ідеалам справедливості та гуманізму, забезпечували справжнє верховенство права і гарантували реальну відповідальність держави перед громадянами.

Неймовірно висока значущість в Україні правової держави цілком пояснює актуальність дослідження будь-якої тематики, котра пов'язана з її формуванням. При цьому внаслідок того, що реалізація відповідного завдання виявляється досить складною і суперечливою, підвищену актуальність набуває розробка проблематики якраз у прикладному її аспекті, що пов'язана з пошуком шляхів і засобів реалізації ідеалів правового суспільства на практиці.

Особливо важливим уявляється аналіз питань пов'язаних з реалізацією принципів правової держави у правозастосуванні. З однієї сторони, формування такої держави не може бути забезпечене тільки лише за рахунок удосконалення правотворчої практики, гуманізації і актуалізації чинного законодавства. Вона можлива тільки там, де правові норми отримують практичне втілення і в першу чергу – у діяльності самої правової держави. З іншої сторони, принципи організації які реалізуються у сьогоденній повсякденній практиці, на жаль, і реалізація правозастосовної діяльності виявилися не адекватними самій ідеї правової держави.

Ключові слова: право, правозастосування, правова держава.

Постановка проблеми. Сьогодні ми знову переживаємо фрустрацію, крах наших сподівань на повноцінне життя українців в Україні. Для того щоб зупинити

розгубленість і дезорієнтацію в суспільстві, маємо повернутися до засад справедливості і гуманізму, маємо не мовчати й не дати згорнути все те, що так важко було відтворено в попередні роки, події на сході та півдні України нагально звернули увагу правової спільноти на крихкість та вразливість права, а тому маємо з усіма нашими здобутками й нашою системою цінностей знайти через суспільний договір в Україні точку динамічної рівноваги. Вищезгадані процеси зумовлюють потребу в забезпеченні складного правового регулювання, здійснюваного через особливу форму реалізації права – правозастосування.

Аналіз останніх досліджень. Важливим теоретичним підґрунтям дослідження стали роботи М. Байтіна, С. Братуся, А. Венгерова, С. Гусарєва, А. Козловського, М. Костицького, Л. Кельмана, В. Кудрявцева, Є. Лукашової, О. Лейста, О. Петришина, О. Стовби, О. Тихомирова, В. Ткаченка, І. Шутака, Р. Халфіної та інших, в яких при характеристиці питань дії права, правового регулювання, юридичної практики, правової поведінки, законності та правопорядку, правової свідомості та правових відносин, ефективності норм права, правопорушень та юридичної відповідальності розглядалися окремі аспекти застосування права.

Серед вітчизняних представників галузевих юридичних наук, які досліджували різні аспекти правозастосовної діяльності, необхідно відзначити В. Авер'янова, Ю. Бауліна, І. Голосніченка, А. Дубінського, А. Закалюка, В. Калмикова, А. Комзюка, В. Колпакова, М. Коржанського, В. Лихолоба, М. Міхеєнка, праці яких використані в дисертації.

Постановка завдання. Метою даної статті є обґрунтування базових принципів організації і методики здійснення правозастосування у правовій державі. Практичною метою роботи є виявлення таких шляхів та засобів удосконалення системи правозастосування, які сприяють реалізації у ній ідеалів правової держави.

Виклад основного матеріалу.

Складні й неоднозначні процеси державотворення в Україні зумовлюють потребу нагального впровадження ефективного правового регулювання, здійснюваного через особливу форму реалізації права – правозастосування. Базовою метою реформування, з реалізацією якої пов'язаний подальший гармонійний розвиток державно – правової системи, є розбудова в Україні усіх форм правової державності. У цьому контексті загально визнана необхідність визнання пріоритетності інтересів особи, свободи і недоторканності громадян, обмеження політичної влади правом задля подолання негативних наслідків тоталітарного минулого, поглиблення демократизації суспільного життя, досягнення оптимального правопорядку.

У цьому зв'язку особливо важливим є аналіз питань пов'язаних із реалізацією принципів правової держави у правозастосуванні. Адже формування і розбудову такої держави не можна забезпечити лише шляхом удосконалення правотворчої практики, гуманізації і актуалізації чинного законодавства. Бажаний результат можна досягти тільки тоді, коли правові норми отримують практичне втілення, і насамперед – функціонуванні самої держави. Однак, принципи організації правозастосовної діяльності, застосовувані у повсякденній практиці, на жаль, виявилися не адекватними самій ідеї правової держави. Тому – то зумовлений синтетичний характер дослідження, що торкається низки проблем юридичної та інших суспільних наук.

Питання про природу та особливості правозастосовної діяльності в юридичній науці вирішувалось в ході тривалих наукових дискусій, які були присвячені проблемі розробки форм реалізації правових норм. Серед вчених періоду кінця XIX – початку XX ст., які займались проблемами реалізації права, зокрема проблемами правозастосування, потрібно назвати таких як Васьківський Є.В., Кістяківський О.Ф., Кістяківський Б.О., Дністрянський С.С., Люблінський П.І., Шершеневич Г.Ф. та ряд інших.

Однак питання правозастосування трактувались тоді в основному як питання "техніки права", "техніки тлумачення законів". Розкриття змісту правозастосовної діяльності обмежувалось майже виключно формально-логічною основою, що суттєво звужувало рамки пізнання сутності цього правового явища. Вищезгаданими та деякими іншими авторами правозастосовна діяльність розглядалась як підведення конкретної життєвої обставини під загальну норму, вирішення на основі цього реального життєвого факту, підведення окремих випадків життя під конкретні рішення, передбачені нормою в загальній формі. У свій час Васьківський Є.В. вважав, що "... таке підведення має вигляд силогізму, в якому більшим засновником є законодавча норма чи ряд норм, меншим – факти чи обставини якогось конкретного випадку, а висновок, який впливає із них логічною необхідністю, дає відповідь на юридичне питання, яке виникло і підлягає розв'язанню" (*Васьковський Е.В., 1997, с. 22-23*).

Особливу зацікавленість викликають державно-правові погляди українських вчених-юристів. О.Ф. Кістяківський (1833 – 1851рр.) – автор більше 70 праць, знаходився на рівні передової в той час кримінально-правової і загальнотеоретичної науки. Багато його міркувань перекликаються з даним дослідженням. З його точки зору закон дає силу праву, а право зміцнює закони, тому, що поряд із законами проходить невинний розвиток права без втручання законодавця, – мається на увазі правозастосовна діяльність. В той же час О.Ф.Кістяківський виступав проти закону як єдиного джерела права, він говорив, що судова практика є більш дієвою (порівняно із законом) формою правоутворення. Така позиція, на наш погляд, є незаперечною і сьогодні.

Ще більш сучасними виглядають міркування його сина Б.О. Кістяківського (1868-1920) – видатного вітчизняного методолога права. Його державно-правові ідеї, які не втратили актуальності і в наш час, були викладені спочатку у різних статтях, а у 1916р. в книзі "Социальные науки и право" (*Шемшученко Ю.С., 2002, с. 17-20*).

В антології української юридичної думки, ознайомлюючись з поглядами Б.О.Кістяківського, знаходимо його бачення права: "...истинное существование права не в статьях и параграфах законов, напечатанных в кодексах, не в судебных решениях и не в других постановлениях органов власти, касающихся правовых вопросов, а в сознании, как всего общества, так и отдельных членов его" (*Шемшученко Ю.С., 2002, с. 324-351*). Це твердження є поясненням того, що правозастосування є живим провідником права в реальне життя і залежить не тільки від правильності виданих законів, а й від внутрішнього усвідомлення членів суспільства значення того, як вони виконують ці закони, від їх правової культури і правосвідомості. Подальше обґрунтування цієї думки висвітлено у другому та третьому розділі дисертації, при дослідженні факторів впливу на правозастосовну діяльність.

Досліджуючи право з соціально-наукової точки зору, особливу увагу Б.О. Кістяківський звертає на право, яке реалізується в житті. Соціально-наукове вивчення права не виключає догматичне вчення, а доповнює його. Юрист першочергово має вивчати діюче право як систему норм, знати закони і вміти поводитися з ними, вважав Б.О. Кістяківський. Але для того, щоб стояти на висоті сучасного рівня знання, юрист не тільки не повинен забувати про життя, а й науково вивчати "правове життя". Юристу-практику це необхідно і для більш справедливого застосування діючого права, і для того, щоб право не розходилося зі справедливістю, щоб саме право було справедливим – тоді це приведе до "господства справедливості в правовій житті".

Коротко зупинимось на позиціях Б. О. Кістяківського, щодо визначення факторів, які впливають на владу. В логічній послідовності влада розвивається поперше, під впливом соціально-психічних причин, які ведуть до створення престижу та авторитету, з однієї сторони, почуття залежності і підкорення інших з другої сторони; по-друге, вона зобов'язана своїм існуванням цілому ряду історичних і політичних умов, починаючи з боротьби рас і фактів підкорення однієї раси чи нації іншою і закінчуючи соціальною боротьбою, боротьбою класів, спричиненою економічними відносинами; по-третє, відомі відносини підкорення і панування встановлюються і закріплюються завдяки ідейному виправданню влади.

З цих міркувань можна класифікувати фактори впливу на функціонування влади на такі: соціально-психологічні, історичні, політичні, економічні, ідеологічні. З огляду на те, що суб'єктами правозастосування в більшості є представники влади, то класифікація факторів, запропонована Б.О.Кістяківським перегукується з темою дисертаційного дослідження і подальший розгляд цього питання має місце в даній роботі.

Наступним вченим, погляди якого стали допоміжним матеріалом при написанні даного дослідження є С. С. Дністрянський (1870- 1935) – український правознавець, громадський діяч, академік Всеукраїнської Академії наук, доктор права.

Розглядаючи питання, присвячені державі і праву, доводив, що право є витвором і формою суспільного ладу. Право утворюється в боротьбі, а співжиття людей викликає непорозуміння та дискусії. Тому та організація, що стоїть на чолі суспільного зв'язку, мусять мирити та вирішувати правові суперечки. Але, на думку С. С. Дністрянського, непорозуміння можуть виникнути і між поодинокими суспільними зв'язками, і тому мусять бути "вищі організації, щоб могли обняти суд над нижчими зв'язками" *Шемшученко Ю.С., 2002, с. 378-384*). Найвищою такою організацією є держава. Таким чином, підтверджується необхідність в правозастосуванні, як у владній формі компетентних органів, і тих, хто застосовує право – суб'єктах правозастосування – "... таких органів, що мають обов'язок не тільки знати, але й виконувати право. Вони мають окреме становище, якого не мають інші правники; вони є органами держави, що рішають правові спори, а рішаючи їх виступають від імені держави та виконують право держави" *(Шемшученко Ю.С., 2002, с. 378-384)*.

Наступним актуальним питанням для даного дослідження, є вирішення С. С. Дністрянським проблеми свободи розсуду суб'єкта правозастосування і пояснення творчого характеру правозастосовної діяльності. Держава не може обійтися без

поповнення своїх законів нормами звичаєвого права, а наука права має творчу силу в праві – це пояснює випадки, коли суб'єкт правозастосування не завжди може знайти відповіді на всі правові питання та мусить не раз оглядатися за нормами, яких в законі немає. Іноді сам закон виразно дає свободу думки суб'єкта правозастосування – "на місце давньої доказової теорії вступила теорія свободного судейського переконання" (*Шемшученко Ю.С., 2002, с. 378-384*). Аналізуючи погляди догматиків (які вважали, що суддя має дотримуватися тільки закону, а поза закон виходити настільки, наскільки закон йому це дозволяє) і прихильників повної свободи досліду права, (для яких пануючою була думка про те, що суддя не повинен керуватися законними нормами, а вважати їх тільки загальними вказівками, які не можуть впливати на його свободу осуду суспільних потреб чи відносин), Дністрянський дійшов наступного висновку: "Правда лежить мабуть по середині. Кожна свобода мусить мати свої границі" (*Шемшученко Ю.С., 2002, с. 378-384*).

Уже "розважаюча" функція суб'єкта правозастосування містить ознаку творчості. Тому суб'єкти застосування права творять нове право, не тільки для держави органом якої вони є, але й цілком нове право, яке ще не існувало в жодному суспільному зв'язку С.С. Дністрянський переконаний, що суб'єкт правозастосування може, коли діє в межах своєї свободи, вийти навіть поза існуючі правові норми суспільних зв'язків, він може зберегти такі соціально-етичні норми, які починають щойно творитися; він може й піти далі, та коли виникне нова потреба, – заспокоїти її на основі цілком нових норм, оскільки вони обертаються в згаданих межах (*Шемшученко Ю.С., 2002, с. 378-384*).

З вищезазначеного доходимо висновку, що детальний розгляд причин і умов, якими керується суб'єкт правозастосування в своїй діяльності, може бути відповіддю на питання, які фактори, вмоги впливають на правозастосування.

Особливе значення в подальшому розвитку теорії і практики правозастосування мала наукова полеміка 1954-1955 рр., яка відбулася в журналі "Советское государство и право". В редакційній статті журналу "К итогам дискуссии о применении норм советского права" основний висновок щодо юридичної природи правозастосування полягав у тому, що "законодавство пов'язує в основному термін "застосування" з тим способом втілення юридичних норм, який характеризується владними діями компетентних державних органів стосовно інших державних організацій, громадських організацій та громадян" (*Мельник М.І., Редькова А.І., Хавронюк М.І., 2003, с. 50-51*).

Ідея про владний, організуючий характер застосування норм права і вказівка на спеціальних суб'єктів, зокрема державних органів, які уповноважені на такий вид юридичної діяльності, стала теоретичною основою для подальших наукових досліджень правозастосовної діяльності. При цьому правозастосування розглядалось як поширення юридичної норми на конкретні життєві випадки, яке здійснюється владними органами, в силу чого їх рішення мають обов'язковий характер та забезпечується примусовою силою. Зміст діяльності таких органів зумовлюється нормами права. Саме норми права визначають, що повинно бути встановлено правозастосовними суб'єктами і яке конкретне рішення вони зобов'язані прийняти. Разом з тим, такі рішення, будучи результатом юридичної оцінки окремих випадків, за своєю природою індивідуальні, а суб'єкти правозастосування отримують досить широке поле можливостей для вибору різноманітних варіантів розв'язання соціально

вагомим проблем. А оскільки зміст правозастосовних актів у значній мірі залежить від суб'єктів правозастосування, окремі індивіди сприймають право не у вигляді абстрактних юридичних норм, не у вигляді текстів кодексів та інших нормотворчих актів, а у вигляді конкретних правозастосовних рішень.

За таких умов окремі західні юристи стали вважати стрижневою характеристикою і важливим проявом права не нормативну систему, а правозастосування та правозастосовні акти. Зокрема, австрійський юрист Є. Ерліх наполягав на існуванні спонтанного, незалежного від формально діючого права, суспільного порядку, як наслідок узгодження велінь окремих індивідів. Конфлікти, які неминуче виникають, вирішуються переважно не на підставі абстрактних норм, а "шляхом оцінки конкретних обставин самими зацікавленими людьми, третейськими арбітрами чи суддями" (*Ерліх Є., 1911, с. 8-14*). При цьому Є. Ерліх визнавав, що існують і такі суперечки, для вирішення яких необхідні правові норми, встановлені державою. Однак вони на думку вченого "не більш як піна на поверхні води. Дійсно, регулюючу роль відіграє судова та інша юридична практика і угоди, що приймаються, які створюють живе право" (*Ерліх Є., 1911, с. 8-14*).

Дещо пізніше ідея живого права протягом тривалого часу стала панівною в США, де отримала назву "реалістична школа права". Найбільш відомими представниками цієї теорії були американські вчені К. Ллевеллін, Р. Паунд, О. Холмс та деякі інші. Прихильники цих поглядів стверджували, що життя права не в логіці, а в досвіді, і тому судові рішення повинні бути результатом не дедукції (висновками, що виведені з загальних посилок – правової норми), а індукції, спираючись на оцінки конкретних випадків і врахування можливих офіційних помилок. На думку французького юриста Жана Карбоньє, це означало наділити суддю не тільки свободою тлумачення, а і правотворчими повноваженнями (*Кельман Л.М., 2001*). Таким чином, ідея американських вчених полягала у тому, що "книжкове право" має бути витіснено "правом життя".

Питання реалізації та застосування правових норм є достатньо дослідженими у правовій науці. Кожен із науковців прагнув висвітлити його виходячи з власних наукових позицій, що зумовлює існування різноманітних поглядів щодо понять "правореалізації" і "правозастосування" та взаємозв'язку між ними.

Щодо особливостей системи правозастосування у правовій державі, то вона визначаються безпосередньо сутністю такої держави, реальністю, яку відображає її ідея. При цьому вирішити поставлене завдання, не дивлячись на значну кількість праць, які присвячені відповідній проблемі, не так просто. По - перше, теорія правової держави не є застиглою і постійно зазнавала суттєвих змін. По - друге, з багатьох питань відсутня єдність думок навіть серед дослідників, які досліджують проблематику на одному і тому ж історичному етапі.

Відсутність єдності думок відносно того, яку суть відображає ідея правової держави у теорії на сучасному етапі її розвитку, підтверджується багатоманітністю тих підходів, що дають правовій державі дослідники.

Зазначимо, що у наш час, як і в минулі часи, політики, філософи, юристи – представники різних ідеологій і політичних уподобань – убачають у ньому різну суть. Ідея правової держави в розумінні верховенства чинних законів сягає в далекі часи античного світу. Аристотель, Платон, Геракліт, Цицерон у пануванні законів вбачали запобігання сваволі і міць держави.

Груновні розробки питань становлення правової держави на початку ХХ ст. здійснено українськими вченими-юристами О. і Б. Кістяківські, Ф. Тарнавський, Ст. Дністрянський, М.Палієнко, О. Малицький, В.Старосольський та інші. Після революції 1905 р. Б. Кістяківський у відомому збірнику «Вехи» публікує статтю «На захист права», у якій виступає переконаним прихильником непорушності права і застерігає інтелігенцію, яка у своїй революційній діяльності вважала за можливе не зв'язувати себе правовими нормами і навіть боротися проти «деспотизму закону» (*Кістяковський Б., 1906, с. 300*), про можливі непередбачені наслідки таких поглядів. Це положення було покладене Б. Кістяківським в основу докторської дисертації, яку він захистив 1917 р. і після того став деканом юридичного факультету Київського університету. Ще у 1906 р. він писав, що правова держава є найвищою формою держави. Вона є школою і лабораторією, у якій виробляються засади майбутнього суспільства.

Проте Б. Кістяківський розглядав правову державу не як реальність, а як ідеал. Реалії ж такі, зазначав він, – побудувати справжню правову державу вдається лише тоді, коли всі люди стануть святими. Нам це не загрожує ні нині, ні у майбутній перспективі (*Кістяковський Б., 1906, с.87-90*).

Аналіз наведених, а також інших визначень правової держави, що зустрічаються у науковій літературі, свідчить про те, що трактування у цілому не суперечать один одному. Проте, принципівим виявляється те, який саме аспект у розумінні правової держави – організаційний чи функціональний – висуваються на перший план. Організаційний підхід характеризується тим, що правова держава у його межах осмислюється як особливий тип, специфічна форма соціальної організації. При цьому особливості функціонування держави розглядаються як закономірний наслідок організаційних особливостей.

З точки зору функціонального підходу правова держава розглядається перш за все як держава, яка діє особливим чином. При цьому базовими відмінними критеріями обираються або якісні характеристики, які визначають специфіку діяльності (ціннісні складові, призначення, функції, механізм функціонування і т.д.), або формальні ознаки – обмеження держави у її функціонуванні правом, реалізації у діяльності держави принципу правового закону.

На нашу думку, саму сутність ідеї правової держави більш переконливо дозволяє передати функціональна модель.

Визначення того, що правова держава – це держава, у першу чергу своєрідна саме у функціональному плані, передбачає, що питання про місце і роль у ній правозастосування має бути поставлене і розглянуте як питання про місце і роль правозастосування у механізмі функціонування даної держави.

Принциповим є питання, про те, чи передбачає правова держава ті чи інші специфічні механізми здійснення функцій.

На наше переконання, держава, про яку кажуть як про правову, на загал діє за допомогою тих же механізмів, що і держава неправова. Вона реалізує свої функції при допомозі функціонування законодавчої, виконавчої та судової влади, при чому у тих же правових та організаційних формах, які характерні для будь якої іншої держави. Правовий характер держави проявляється перш за все, у залученні специфічних засобів і методів, і у цьому зв'язку цілком обґрунтованим є судження, згідно якому правова держава може бути розглянута як держава з особливою управлінською технологією. Значимо лише те, що це дає уявлення

про зовнішню сторону функціонування держави. Фактори, що забезпечують вибір правових засобів і методів функціонування, залишаються при цьому за межами теоретичного аналізу.

Для того щоб мати можливість дослідити не тільки зовнішні, формальні, але й внутрішні, змістовні аспекти функціонування правової держави, необхідно взяти до уваги що обставину, що державно-владна діяльність являє собою складну єдність об'єктивної і суб'єктивної сторони. Особливості методологічної технології, за допомогою якої здійснюється діяльність держави, обумовлюється безпосередньо сутнісною своєрідністю інтелектуально-вольових процесів, які складають суб'єктивну сторону такої діяльності. Під впливом ідеології правової держави міняється правове мислення суб'єктів, які від імені держави реалізують владні функції.

Механізм функціонування держави, у тому числі правом являє собою складну систему, у межах якої у відповідності з основними стадіями державно – правового регулювання можуть бути виділені компоненти, які є складовими цієї системи (*Засць А.П., 1999, с.69*).

Однак складність і багатоманітність правових відносин, колізії, які виникають у процесі провореалізації, час від часу вимагають від держави (у межах її правових повноважень) активних дій, спрямованих на виникнення, відновлення та продовження правових відносин між суб'єктами .

Такі активні дії державних органів, спрямовані на вирішення правових ситуацій у правовий спосіб, прийнято називати правозастосуванням. Специфіка правозастосування у правовій державі полягає у тому, що її результатом є вирішення правової ситуації шляхом прийняття обов'язкового до виконання правозастосовного акта. Прикладами таких правозастосовних актів, які приймають державні органи, є насамперед рішення судів, контролюючих органів, дозвільних і реєстраційних органів тощо.

Аналіз джерел з означеної проблематики засвідчує, що у вітчизняному загальнотеоретичному правознавстві правозастосовна діяльність розглядається як процес. За такого тлумачення людина переважно виступає не як автономний і творчий суб'єкт, а як об'єкт права, при чому не рідко навіть тоді, коли йдеться про захист її прав і свобод.

Очевидно, складність і різноманітність факторів та умов правозастосовної діяльності, в якій повинно знайти належне відображення плюралістичне ставлення до визначеної „категорії”, безперечно мають вплив на формування цілісної системи правозастосування у правовій державі, вищим пріоритетом правореалізаційного функціонування якої є принцип верховенства права

Висновок.

Огляд зарубіжної та вітчизняної літератури спонукає до необхідності переосмислення сформованих позицій у розумінні правозастосовної діяльності на основі сучасних соціально-політичних реалій.

Виявлено, що на сьогодні не існує єдиної думки з приводу визначення застосування норм права, багато теоретичних питань правозастосування мають дискусійний характер.

Особлива увага приділена послідовним аналізом сутності ідеї правової держави, яка характеризується такими визначальними чинниками виступають: справедливість (фундаментальна мета правової держави), право і правомірний інтерес (найвища цінність), свобода (необхідна умова від творення правової

держави), поділ влад (базова характеристика інститутів держави у їх функціонуванні), правове упорядкування (основоположний метод організаційної діяльності), верховенство правового закону (відмінна формально-юридична властивість), недопущення засобів і способів функціонування, які обмежують права і свободи людини і громадянина (інструментальна характеристика).

Список використаних джерел:

1. Васильовский Е.В. Руководство к толкованию и применению законов. – М., 1997. – 126 с.
2. Антологія української юридичної думки: В 6 т. / Ред. кол. Ю.С. Шемшученко та ін. – К.: Юрид. книга, 2002. – Т.1: Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права. – 568 с.
3. Мельник М.І., Редькова А.І., Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар Закону України "Про боротьбу з корупцією" – К.: Атіка, 2003. – 193 с.
4. Ерліх С. Про живуче право. – Львів: Т-во Українсько-Руських правників, 1911.- 14с.
5. Кельман Л.М. Правозастосовна діяльність: фактори впливу. – Львів., 2001.- 205с.
6. Кистяковский Б. Государство правовое и самостоятельное // Вопросы философии и психологии. 1906. Кн. V (85) с.481
7. Заєць А.П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду /А.П.Заєць. – К., 1999. – 320 с.

References:

1. Vaskovskyj E.V. Rukovodstvo k tolkovanyyu y prymenenyuu zakonov. – M., 1997. – 126 s.
2. Antologiya ukrayinskoyi yurydychnoyi dumky: V 6 t. / Red. kol. Yu.S. Shemshuchenko ta in. – K.: Yuryd. knyga, 2002. – T.1: Zagalna teoriya derzhavy i prava, filosofiya ta encyklopediya prava. – 568 s.
3. Melnyk M.I., Redkova A.I., Havronyuk M.I. Naukovo-praktychnyj komentar Zakonu Ukrayiny "Pro borotbu z korupciyeyu" – K.: Atika, 2003. – 193 s.
4. Erlix Ye. Pro zhyvuche pravo. – Lviv: T-vo Ukrayinsko-Ruskyx pravnykiv, 1911.- 14s.
5. Kelman L.M. Pravozaastosovna diyalnist': faktory vplyvu. – Lviv., 2001.- 205s.
6. Kystyakovskyj B. Gosudarstvo pravovoe y samostoyatelnoe // Voprosy fylosofyy y psyhologyy. 1906. Kn. V (85) s.481
7. Zayecz` A.P. Pravova derzhava v konteksti novitnogo ukrayinskogo dosvidu /A.P.Zayecz`. – K., 1999. – 320 s.